

Z. Br.

"Poznaj Świat" w aspekcie historii geografii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/3, 712-713

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DZIEJE POGŁĄDÓW NA „IMPORTY” SKANDYNAWSKIE NA SŁOWIAŃSZCZYŹNIE ZACHODNIEJ

Artykuł Jana Żaka *Zarys stanu i dziejów badań nad „importami” skandynawskimi na Słowiańszczyźnie Zachodniej* (cz. 1), stanowi poszerzony fragment części syntetycznej pracy habilitacyjnej autora, zatytułowanej *„Importy” skandynawskie na ziemiach zachodniosłowiańskich od IX do XI wieku* (Poznań 1967). W literaturze zarysowały się dwie koncepcje co do dyfuzji zabytków skandynawskich, a także fińskich, angielskich oraz irlandzkich, częściowo też wschodnioarabskich, znalezionych na obszarze Słowiańszczyzny Zachodniej: koncepcja przywiezienia ich przez Skandynawów i koncepcja obustronnej wymiany dóbr materialnych przy równorzędności partnerów, tj. partnera skandynawskiego i zachodniosłowiańskiego (głównie pomorskiego).

J. Żak daje zarys historii kształtowania się tych poglądów. Wyodrębnia tu fazy: pierwsza od ok. 1825 r. do 1870 r. (pionierem badań nad rozpatrywanym tu problemem był J. Lelewel), druga od ok. 1870 r. do lat 1895—1900, trzecia od ok. 1900 r. do 1927 r. i czwarta od ok. 1927 r. do 1945 r. Artykuł liczy 16 stron, zamieszczone zaś po artykule przypisy — 31 stron, gdzie autor zgromadził olbrzymi aparat bibliograficzny.

Artykuł ten ukazał się w t. 11 „Materiałów Zachodniopomorskich”, wydanym w 1967 r. (za 1965 r.). „Materiały” są rocznikiem Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie.

Z. Br.

„POZNAJ ŚWIAT” W ASPEKTCIE HISTORII GEOGRAFII

„Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” nie notował dotychczas pozycji z dziedziny historii geografii i odkryć geograficznych, które zamieszcza popularnonaukowy magazyn geograficzny „Poznaj świat”. Ze względu na duży nakład i szeroki zasięg magazynu popularyzacja tych zagadnień na jego łamach ma jednak szczególne znaczenie. Toteż odnotujmy obecnie, na podstawie bibliografii zawartości 11 roczników tego miesięcznika⁵, że w latach 1955—1965⁶ ukazało się tam sporo wiadomości historycznych.

W bibliografii pozycje te są zgromadzone w rozdziale *Historia geografii, podróże, odkrycia* (chodzi tu o dawne podróże badawcze i odkrywcze). Rozdział liczy 76 pozycji (ale w tym jest 5 sprawozdań z międzynarodowych kongresów geograficznych i tym podobnych imprez, które pod nagłówkiem *Historia geografii* nie powinny się znaleźć).

W „Poznaj świat” pisano więc — jeśli brać pod uwagę tylko poszczególne postaci — np. o Benedyckcie Dybowskiem, Wacławie Nałkowskim, Stanisławie Srokowskim, Stanisławie Pawłowskim, Stanisławie Nowakowskim, Stanisławie Lencewiczu, Eugeniuszu Romerze, Marcynie Raciborskim, Jerzym Smoleńskim, Karolu Bohdanowiczu; z obcych np. o Aleksandrze Humboldcie, L. A. Bougainville’u, Douglasie Mawsonie, Miguelu Servet y Reves, Emanuela de Martonne, Hubercie Wilkinsie, Nikołaju Mikiucho-Makłaju.

Pozycji z zakresu historii geografii jest zresztą więcej niż to wykazuje rozdział *Historia geografii*. Na jego końcu umieszczono odsyłacze do rozdziałów regionalnych (a więc obejmujących poszczególne państwa), gdzie znajdują się np. artykuły o Czerskim, Thompsonie, Nansenie i innych oraz o szeregu podróży badawczych.

⁵ „Poznaj świat”. *Magazyn geograficzny wydawany przez Polskie Towarzystwo Geograficzne. Spis treści roczników 1955—1965*. Opracowała Sylwia Stawiarska. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1967, ss. 54.

⁶ „Poznaj świat” od 1955 r. wychodzi w Warszawie. Poprzednia seria ukazywała się w latach 1948—1950 w Krakowie.

Z rozdziału *Recenzje* dowiadujemy się, że w „Poznaj świat” w okresie objętym bibliografią omówiono ok. 20 książek (głównie polskich) z zakresu historii geografii i odkryć geograficznych.

Słownko o stronie formalnej bibliografii: nie podaje ona imion autorów, ani nie rozwiązuje kryptonimów (kryptonimów nie umieszczono w skorowidzu autorów). Błąd ten należy naprawić w następnym zeszycie bibliografii, który obejmie zapewne następne dziesięciolecie. Dla oszczędności miejsca pełne imiona można podać tylko w skorowidzu autorów, w głównym zrzębie natomiast można by ograniczyć się do inicjałów.

Z. Br.

TECHNIKA W PRZESZŁOŚCI NA ŁAMACH „PRZEGLĄDU MECHANICZNEGO”

Zasłużony dla polskiej techniki dwutygodnik naukowo-techniczny „Przegląd Mechaniczny”, ukazujący się już od 32 lat, wprowadził na swoje łamy nową rubrykę, trzeba mieć nadzieję, że stałą: *Technika w przeszłości*.

W nieco zmienionym w 1968 r. — w porównaniu z latami poprzednimi — układzie czasopisma pierwsze cztery strony poświęcono działowi *Problemy — nowości — informacje*. W tej właśnie części dwutygodnika znalazło się miejsce dla historii techniki. W ten sposób czytelnik jest niejako zmuszony do konfrontowania informacji najnowszych ze starszymi.

Pierwsza notatka cyklu *Technika w przeszłości* (nr 4/1968, ss. 99) dotyczy rodowodu pralek domowych. Dowiadujemy się tu, że maszynę pralniczą po raz pierwszy opatentowano w Wielkiej Brytanii w 1782 r. Ilustracja pokazuje maszynę Amerykanki R. Landsale'a z 1862 r. z napędem ręcznym.

W nrze 5/1968 (s. 132) notatka poświęcona jest trzem przekładniom Leonarda da Vinci: przekładni ślimakowej do zegara piaskowego; przekładni ślimakowej z zapadką i mechanizmowi zębatemu do mechanicznego napędu prototypu kafara. Notatkę ilustruje reprodukcja rysunku Leonarda.

W nrze 6/1968 (s. 164) krótko opisano, przedstawiony na ilustracji, angielski walec z napędem parowym do zagęszczania gruntu z 1867 r., a w nrze 7/1968 (s. 196) pokazano reprodukcję rysunku Leonarda da Vinci ze zbioru, odnalezionego w 1967 r. w Madrycie; rysunek ten przedstawia szkic łożyska rolkowego i przykład wykorzystania łożyska tocznego w podnośniku śrubowym (a pierwszy patent na łożysko toczne wydano w 1920 r.).

Inicjatywa „Przeglądu Mechanicznego” wydaje się ze wszech miar ciekawa i pożyteczna. Przy okazji warto przypomnieć, że w 1969 r. przypadnie 450 rocznica śmierci Leonarda da Vinci, któremu warto będzie wtedy poświęcić więcej miejsca na łamach prasy technicznej.

J. Kom.

O MUZEACH MORSKICH: BELGIJSKIM, HOLENDERSKICH I GDAŃSKIM

W nrze 2/1968 gdańskiego miesięcznika „Litery” Leszek Prorok opisał zbiory morskie zgromadzone w zamku Steen w Antwerpii, a w nrze 3/1968 — Muzeum Morskie im. księcia Henryka w Rotterdamie (Navigatiem Museum Prins Hendrik) i zbiory tamtejszego Instytutu Żeglugi i Lotnictwa (Institut voor Scheepvaart en Luchtvaart)⁷.

⁷ To drugie muzeum rotterdamskie opisał już wcześniej Kazimierz Demel w nrze 1—2/1949 kwartalnika „Jantar”, w artykule *Muzea morskie różnych typów* (tu nadto: Historyczne Muzeum Morskie w Amsterdamie i Muzeum Oceanograficzne w Monako).